

Karel Zetocha 11178

Religiózní a sekulární radikální skupiny v Izraeli

Představa o jednotě židovské víry je možná jen z vnějšího pohledu. Při bližším prozkoumání zjistíme, že judaismus tvoří velice různorodý proud. Podle přístupu k otázkám víry můžeme židy rozčlenit na ose jednak sekulární - religiózní, a podle dalších znaků např. způsob výkladu náboženských zákonů můžeme ortodoxní religiózní dále dělit na ortodoxní-ultra-ortodoxní.

Jak u sekulárních, tak religiózních židů najdeme skupiny, které zaujaly extrémní pozice a některé z nich se dokonce rozhodly prosazovat vlastní představu uspořádání Izraele pomocí násilí. U sekulárních radikálních skupin se jedná především o otázky spojené se spory mezi židovským a palestinským obyvatelstvem, hlavně kolem problémů židovských osad a návratu palestinských uprchlíků. U religiózních radikálních skupin se jedná především o problémy spojené se soužitím ultra-ortodoxních židů a jejich méně nábožensky založených spoluobčanů, popřípadě problematické vztahy k institucím izraelského státu.

Obě radikální pozice jsou spojeny s existencí Izraelského státu. V případě sekulárních skupin jde o radikální sionismus, neboli prosazování rozšiřování izraelského státu a židovského území. U ultra-ortodoxních religiózních skupin naopak jde o rozdílný výklad tóry, legitimitu Izraele, nebo odpor ke způsobu života sekulární části obyvatel. V následujícím textu budu věnovat pozornost především sekulárním, nebo spíše sionistickým radikálním skupinám.

Moderní sionismus vznikl jako národní hnutí za založení vlastního státu židů v 19. století, ale jeho počátky sahají daleko do minulosti. Dějiny sionismu (i když se tento název nepoužíval) bychom mohli vystopovat v tisícileté celé

historii, ale první doložené pokusy o založení židovského státu v Palestině se datují do šestnáctého století. Za prvního z myslitelů a vůdců bývá označován Moses Hess. V jeho myšlení nacházíme propojení komunismu a sionismu, které však v tehdejší době nenašlo širší odezvu. Skutečným zakladatelem moderního sionismu je tak považován spisovatel a žurnalista Theodor Herzl, který v roce 1896 vydal spis nazvaný „Židovský stát,“ kde se vyjadřoval pro ustanovení samostatného židovského státu. Theodor Herzl se dále věnoval podpoře a rozvoji sionismu, v roce 1897 svolal první sionistický světový kongres, kde byla založena Sionistická organizace.

Již počátkem 20. století se v Sionistické organizaci objevily rozpory, které provázejí politiku dnešního Izraele. Zatímco Herzl prosazoval založení sionistického státu prostřednictvím dohody hlavně s Tureckem (tehdejším vládcem Palestiny), příznivci hnutí Chovené Cion tento postup kritizovali pro jeho bezzubost a volali po živelném zakládání osad na tureckém území.

Plány na vybudování samostatného židovského státu, nebo přinejmenším jistého druhu samosprávy měly blízko k uskutečnění již po první světové válce, kdy získali kontrolu nad Palestinou Britové. Nakonec však zůstala Palestina pod britskou vojenskou správou, která sice umožňovala příchod omezeného počtu osadníků, ale zároveň se snažila zachovat neutrální stav, aby předešla konfliktům s arabským obyvatelstvem. Nejvyšší náboženskou autoritou židů v Palestině byl rabín Abraham Kook, který položil ideový základ pozdější politice radikální pravice v Izraeli.

Od poloviny 30. let začínal sílit židovský přistěhovalecký proud z Německa, kde sílila nacistická represe. To vyvolalo zvyšování napětí v Palestině a bylo jedním z důvodů k arabskému povstání. V meziválečné době se mezi židovskými osadníky organizovala Hagana, židovské podzemní hnutí, které bylo židovskou ozbrojenou milicí. V té

době v Palestině působil Vladimír Žabotinskij, který rozvinul nacionalistický sionismus a který založil židovskou nacionalistickou formaci Irgun.

Po 2. sv. válce příval uprchlíků zesílil natolik, že se Britská vláda z obavy o rozpoutání konfliktu snažila, někdy drastickými způsoby, omezit počty židovských přistěhovalců do Palestiny. To vyvolalo reakci ze strany židovských nacionalistických skupin, které zahájili odboj proti britské správě. Jednalo se jednak o již zmíněný Irgun (Ecel) a ultrapravicovou organizaci Lechi, která bojovala proti Britům již před válkou. Série teroristických útoků přinutila Británie předat rozhodování nad Palestinou OSN a následně stáhnout své síly z oblasti. Po rozporu mezi radikální pravicí a umírněnou levicí, byly obě nacionalistické skupiny rozpuštěny.

V poválečné historii samostatného Izraele nalezneme několik pravicově - nacionálních uskupení, které sahaly k násilným prostředkům. Roku 1971 byly založena Liga židovské sebeobranu New Yorských židů, kterou založil ortodoxní rabín Meir Kahane. Kahane si svým radikálním přístupem získal řadu stoupenců, ale když začal útočit na objekty a vyslance SSSR, zasáhla proti němu FBI. Pod hrozbou soudního procesu se rabín přesunul do Izraele, kde jeho hnutí pokračovalo v činnosti.

Rabín vystupoval především proti soužití s Araby (nabízel vystěhování za úplatu), ale za nepřátele židovského národa označil např. i křesťanské misionáře, nebo finské velvyslanectví, které v Izraeli zastupovalo zájmy SSSR. Avšak Kahanem založené hnutí nepřekračovalo z počátku počet několika desítek stoupenců. Později bylo hnutí přetransformováno do politické strany, která byla pojmenována Kach.

V roce 1984 uspěla strana Kach ve volbách do izraelského parlamentu a rabín Kahane, k nemilému překvapení většiny obyvatel Izraele, se stal poslancem. Strana Kach byla nejradikálnější pravicovou stranou v Knesetu a její hlavní

definicí je sklon k násilí a odpor k jakýmkoliv kompromisům. Od roku 1988, kdy byl přijat nový zákon upravující účast extremistů ve volbách, strana Kach nemůže kandidovat v parlamentních volbách. Do počátku 90. let byli nejradikálnější příznivci strany zatýkáni. Samotný rabín Kahane byl nakonec v roce 1991 zabit muslimským radikálem. Smrt vůdce strany způsobila rozpad původní strany na dvě části: původní americkou a izraelskou, která si také ponechala název Kach. Tragickou tečkou za legálním působením zbytků strany Kach udělal její bývalí regionální zastupitel Baruch Goldstein, který v únoru 1994 zahájil střelbu v mešitě a zabil několik desítek muslimů. Existuje několik interpretací tohoto činu. Jedna z verzí jej interpretuje jako ojedinělý čin pomatence, který je naprostou výjimkou. Avšak události a následné reakce v samotném Izraeli naznačují něco jiného. V radikálních náboženských osadnických hnutích byl čin formálně odsouzen, ale není možné přehlédnout jisté sympatie a zadostiučinění s kterým k tomu některé skupiny přistupovali.

V 70. letech vzniklo, hlavně jako reakce na válečné konflikty z let 1967 a 1973, hnutí Blok věřících [v jiném překladu Blok věrných] (Guš Emunim). Jedná se o hnutí převážně mladých náboženských sionistů, kteří chtějí vyjádřit nespokojenost se sekulárním způsobem organizace Izraele a uvolněným způsobem života. Blok věřících tak prezentuje rozpor mezi demokratickými základy státu (s liberálními požadavky rovnosti a svobody) a religiózním chápáním pozemského života. Na Izraelské politické scéně zdůrazňovala liberální pojetí života Strana práce, která byla až do roku 1977 u vlády. Naopak etnicko-náboženské pojetí reprezentoval pravicový blok Likud a právě nástup této pravicové formace na vládní pozice znamenal nový impuls pro Blok věřících.

Stoupenci Bloku věřících pocházeli především z ortodoxního prostředí a prošli náboženským vzdělávacím systémem. Ideologickým otcem tohoto hnutí byl rabín Cvi Jehud

Kook, který byl synem svého slavnějšího otce Jicchaka Kooka. Syn byl mnohem radikálnější než jeho otec a upravil otcovy myšlenky a sionismus vůbec aby mohl obhájit tezi o nutnosti osidlování území dobytých Izraelem. Osidlování zde bylo chápáno jako prostředek k vykoupení. Členové Bloku věřících se odvolávají na pokračování procesu osidlování Palestiny a osvobozování svaté země. Přestože se původně jednalo především o náboženské hnutí, rychle si našlo podporu i mezi sekulárními nacionálními aktivisty.

Jak plyne z ideologického založení hnutí, jeho členové jsou aktivní především na okupovaných územích, kde založili řadu osad. Aktivisté hnutí se tak často dostávali do sporu se zákony Izraele, které považovali za dočasné a cítili se oprávněni je, v případě jejich rozporu s náboženským zákonem, porušit. Někteří členové Bloku věřících brali zákon do vlastních rukou a sahalí k násilným akcím. Z členů Bloku věřících vzniklo několik teroristických skupin.

Po nástupu pravicových sil k moci se stala osadnická politika na Západním břehu politikou vládní, která byla štědře podporována. Následné rozšíření hnutí (spolu s nárůstem počtu osadníků) a jeho odpovědnost za rostoucí osady vedla k umírňování jeho extrémních pozic. Došlo především k potlačení náboženské motivace osadnictví (navíc řada současných izraelských osídlení už má s osadou společný jen název, ve skutečnosti se jedná o rozvinutá města), na tuto situaci reagovali některé radikální náboženské skupiny odchodem z Bloku věřících. Jednalo se o Hnutí Emunim a Radu Rabínů Ješa, které se vracely zpátky k náboženským kořenům hnutí.

Z dalších pravicových uskupení pohybujících se na izraelské politické scéně je ještě nutné zmínit Národní jednotu. Jedná se o koalici několika pravicových stran, kterou spojuje odpor proti mírovému procesu s Palestinci. Jsou to především strany Vlast, jež je nejvýznamnější součástí této koalice. Byla založena v roce 1988 a její představitelé se již

dříve nechvalně proslavili návrhy na deportace arabského obyvatelstva z Izraele. Vůdce této strany Rechavama Ze'evi stihl podobný osud jako jeho radikální kolegy ze strany Kach, byl v roce 2001 zavražděn palestinskými radikály.

Dalšími členy Národní jednoty jsou Znovuzrození (radikální osadníci) a Nový Chérut. Národní jednota vystupovala jako garant izraelské bezpečnosti, která je ohrožena mírovým procesem. Po volbách r. 1999 tato strana (v koalici s další radikální stranou Náš domov Izrael) získala jako vládní koaliční strana dva ministerské posty. Po několika letech však vládu opustila, jako výraz nespokojenosti s příliš umírněným postupem Ariela Šarona vůči Palestincům.

Kromě zmíněných politických stran najdeme v Izraeli i další, méně významné, radikálně pravicové politické subjekty. Větší pozornosti se ale dostává radikálním organizacím, jejichž členové se rekrutují z příznivců radikálních politických stran, nebo se často inspiroují myšlením jejich ideových vůdců, popřípadě se odvolávají na některé části náboženských textů.

Nejznámější odhalenou židovskou skupinou se stalo Židovské podzemí, které bylo podporováno radikálními osadníky, ale i některými rabíny. Jednalo se o skupinu 27 teroristů, kteří podnikali v letech 1980 - 1984 útoky proti arabským cílům. Jednalo se o civilní cíle, např. útok proti arabským starostům Judeji, útoky na hřiště u arabských škol či arabské autobusy. V poslední fázi činnosti tato organizace podnikala útoky na mešity a dokonce se ukázalo, že plánovala zničení mešit na Chrámové hoře.

Přestože případné provedení zamýšleného činu by zřejmě vedlo k rozsáhlému krveprolití i mezi židy, nebyly ze strany izraelské vlády podniknuty dostatečné kroky pro prevenci, která by dokázala vzniku podobných organizací předcházet. Naopak teroristům byly po usazení situace prominuty významné části trestů, takže mohli být za čas opět propuštěni na

svobodu. Po toleranci překračování zákonů ze strany osadnických hnutí a následnou legitimizací a vládní podporou pro jejich protiprávní činy, se jednalo o další znamení ostatním židovským radikálům, nebo dokonce teroristům, že je vláda v případě proti-arabského terorismu ochotna přimhouřit oči. Terorismus podepřený náboženskými autoritami a odvolávající se na náboženství a sionismus.

Když někteří izraelští politici veřejně vyzívali spoluobčany k porušování zákonů, nebo vojáky neuposlechnutí rozkazů, nepřímo tak vlastně podkopávali základy Izraele jako demokratického právního státu. Zvláště pravicoví politici tak upřednostňovali krátkodobé volební zisky, před vzdálenějším nebezpečím, které tento přístup podněcoval. Události 90. let potvrdily, že tolerance jakéhokoli terorismu může být pro demokratický stát nebezpečná a obrátit se proti vlastním lidem.

Následky takového nezodpovědného a populistického jednání se mohou projevit, a jistě projeví, v nejbližší době při jakémkoli pokusu o řešení otázek spojených s židovskými osadami na palestinském území. Zde nelze nezpomenout na atentát na izraelského premiéra Jicchka Rabina, který spáchal ortodoxní žid, student práv, který se po svém činu odvolával na náboženské právo Halachu. Tato událost je dávana do souvislosti s kampaní sionistických skupin, které ministerského předsedu označovaly za zrádce židů. Někteří rabíni šli ještě dále, když Rabina označili slovem „moser.“ Jedná se o výraz pocházející ze středověku, kdy jím byli označováni zrádci židů, kteří udávali, nebo vydali židovský majetek, a které měl každý právo zabít. Problémem je, že ortodoxní židé slepě následují autoritu vlastního rabína a pokud ten řekne, že podle halachy je ospravedlnitelné zabít premiéra, nemusí se radikálové cítit vázání právem státu Izrael. Dochází zde k nebezpečné konkurenci mezi právním demokratickým státem a náboženským právem. Rabíni, kteří

nejdou nikomu odpovědní, mohou vynášet soudy, které jsou pro mnoho občanů zákonem, což může mít, jak jsme viděli, tragické důsledky.

Bude jistě zajímavé sledovat reakce radikálních osadnických skupin na současný plán izraelské vlády na likvidaci osad na západním břehu. Vláda ve svém plánu s komplikacemi počítá a chce jim předcházet ekonomickými i vojenskými opatřeními. Podle ekonomického plánu návratu osadníků zpět do Izraele bude osadníkům vyplaceno vysoké odškodné, které ale může hrát roli při rozhodování umírněné části obyvatel osad, kteří pobývají na západním břehu z ekonomických důvodů. U radikálních osadníků, kteří své osadnictví odvozují od ideologické motivace a kterých je naštěstí menšina, nemůže být ekonomické odškodnění dostatečnou náhradou pro ústup od jejich doktríny. Lze tedy očekávat, že se přestěhování budou bránit.

S tímto problémem by se měly vyrovnat vojenská opatření, která ve své první fázi počítají s uzavřením západního břehu i pro izraelské občany, kteří osady přímo neobývají, aby se tak zabránilo případnému přesunu protestních skupin na okupovaná území a případný návrat již přesunutých obyvatel. V poslední fázi by mohlo dojít i na násilné přesuny nejradikálnějších skupin zpět do Izraele.

Je ovšem otázkou, zda se tento ambiciózní plán podaří vůbec dovést k realizaci. Proti plánu již vystoupily radikální politické strany, které hrozí v případě jeho zahájení vystoupit z vlády, což by znamenalo její pád. Jistou možností zůstává shoda mezi pravicí a levicí a utvoření široké koalice, případně podpora menšinové vlády.

Dalším, a závažnějším problémem je případná ochota státních institucí tento plán provést. Nacionalistické skupiny jsou prorostlé i do státního aparátu a je možné si představit situaci, kdy, i přes nalezenou politickou shodu, dojde k vystoupení části bezpečnostních složek, ale i byrokracie

proti vlastní vládě a krizi demokracie v Izraeli. Podobný postup by bylo možné hájit s odkazem na náboženské právo, které má podle chápání některých skupin izraelských obyvatel přednost před světským právem izraelského demokratického státu.

Literatura:

Čejka, M.: *Judaismus, politika a stát Izrael*, Brno, MU v Brně, 2002.

Krupp, M.: *Sionismus a Stát Izrael*, Praha, Vyšehrad, 1999.

Mendel, M.: *Židé a Arabové, dialog idejí a zbraní*, Prachatice, Rovina 1992.

Much, T.; Pfeifer, K.: *Svár bratří v domě izraelském*, Praha, Themis, 2000.